

A HÁTSÓ POLCRÓL

Krúdy Gyula: Kánaán könyve

Tudom, hogy ezt a mestert nem illik felfedezni, hiszen napjainkban valóságos Krúdy-láz van. De hogy hányféle Krúdy van, arról mégse szólhatunk eleget. Talán évtizedekig is eltart, amíg változatos életműve újabb kiadásokban teljes egészében az olvasók szeme elé kerül.

A *Kánaán könyve* című, 102 lapos füzet silány hadipapíron, 1919-re keelve, de alighanem már 1918 karácsonyára jelent meg, az Athenaeum Modern Könyvtár című sorozatának 550—553. kötete-ként. (A külső címlapra még 1918 van nyomtatva, a belsøre viszont már 1919.) Az előszóval együtt huszonegy tárcanovellát tartalmaz, a „rég” — alig három-négy év előtti! — békebeli Budapestről; valójában pedig a háború értelmetlen szörnyűségéről.

„A messi történelmi időben, a háború előtt...” írja a *Fogadó a régi világhoz* című novellában. A viszonylagos messziség tehát azért tetszik oly különösen távolinak, mert Krúdy tudja már — és az olvasó is tudja —, hogy valami végérvényesen megváltozott a társadalomban. „A régi kedves Pest el kell temetnünk lassan a háború halottaival. Pest hősi halált halt a világháborúban.” (*Pest aranykora.*)

Mégsem a békeidők siratása az a Krúdy-könyv. Hanem első kötete, melyben az őszirózsás forradalmat és a dolgozó nép Magyarországot

üdvözl: „Mátyás király óta senki se kapáltatta meg úgy a henye urakat, mint most az új király, a Demokrácia az ország népét, parasztot és gróft. Mindenki munkában áll és mindenki dolgozni akar, építeni vagy rombolni, mert az álombeli Magyarország elmerült, mint a sziget, amelyet hal hátára tett a természet. A leviathán, a világháború megmozdult és a tejjel-mézszel folyó, tunya, álmodozó, dologtalan Magyarország leszállott a vizek fenekére.” (*Jegyzet egy régi kalendáriumba.*)

Most már csak a végleges béke kellene: „Mi lenne, ha már letennék a fegyvereket a katonák; ha mindenki megkapná jutalmát az elmúlt három esztendőért, amely kinosabb volt, mint a gályához láncolt rabok élete; ha az újság többé nem írna offenzíváról, csatáról, tengeralattl hacról; ha nem remegne többé millió szív a hoináptól; ha felemelhetné fejét a gödörbe zárt gondolat...” (*Az álomlátók.*)

Hiszen „A háború olyan fertőt zúdított az emberiség nyakába, hogy nagyon sokáig kell tanítani az iskolákban a mosakodást. Posványá változott a világ, rablók, hamispénzverők országa lett a föld.” Képmutató módon „Majdnem a szószerkről prédikálták, hogy nem kell búsulni a háború viszonytagságai miatt, mert a kiállított szenvedésekkel fakad az emberiség megváltása.”

Figyeljünk: ez még nem a Tanácsköztársaság hónapjaiból ismert Krúdy, ezek a tárcák 1917—18 táján keletkeztek, akkor, amidőn a füledt multbarévedésnek elkönyvelt *Őszi utazások a vörös postakocsin* is született. De mindez, mondjuk, irodalomtörténeti érdekesség, egy nagy író politikai hitvallása, még a tizenkilenc márciusi nagy fordulat előtt. Stílusában is megfigyelhetünk azonban változást: annyszor méltán megcsodált hangulatkeltő erejével itt és most nem andált, hanem szinte zolai atmoszférával érezteti a város nyomorát és bűzét:

„A Belváros szűk sikátoraiiban a varróműhelyek, kalaposboltok cérna- és leányruháitla keveredett a kapu alatti kis serházak hordó- és virsliszagával, midőn elfőtt a kánikula és a Rákoson elaludtak a szelek, mint henyélő szolgálégyek. Minden bolt, minden ház, sőt talán külön mindegyik pesti lakás vándorolni küldte az utcákra a szagát, mint kisgyermeket kergetnek el a háztól gonosz szűlők. Nyitott ablaknál aludtak az emberek, a gágon mosakodtak, az ágy-neműt szellőztették, mezítláb sétált otthon a kiosk lengé delnője, az Erzsébetváros keskeny utcáiban a nyitott, földszintes ablakok mögött bolhákat kerestek, amint közönségesen az inges nők tenni szokták, alsónadrágos házmeister nyitotta ki a kaput és az emeletről

néha lepottyant egy meztelen ember, aki virágcserepben óhajította tölteni a meleg pesti éjszakát.” Így kell ezentúl bemutatni ezt a várost, nem úgy, mint „költők hazudták” „amikor a pesti nők a kávéházban a füstös primás zenéjén andalogtak” és „a Császárfürdő vén platánjai alatt üldögéltek öreg falusi plébánosok mellett.”

Krúdy mintha végleg szakítani akarna Rezeda Kázmér világával, de még az álmok világával is, mert ugyan most is álmoknak Magyarországon, de ezeket az álmokat már „nem mindig lehet megfejteni az eddigi kulcsokkal”. Miért? Mert „a politikai álmok, amelyek három esztendőig bebörtönözve üldögéltek az agyvelőkben, most indulnak el fantasztikus útjaikra. Most kezdenek ismét álmodozni a magyarok, mint akár a múlt század ama időszakában, amelyet negyvennyolcnak is neveznek”.

Még mintha az előhang is egy témát, hangot váltó Krúdyt mutatná be: „Bizonyos korszakig, mondjuk az aranyzólló-illatú negyvenedik életéig nem igen törődnek az írók egyéb mondanivalóval, mint a szerelmi hangokkal.”

Most azonban, üzeni Krúdy a *Vörös postakocsi*ért éppen most ralongó és immár a sokadik kiadást elkapkodó olvasóközönségnek, másféleképpen fog írni. „Hangzatok, amelyek a nő nevekkel kicsendülnek, Isten veletek. Az Irmák budai télszagú neve, az Arankák struccollas, legyezős lengése, a Máriák ég felé fordított szemefehére, a Katinák affektálása, Juditok bibliai, színészkedő szenvedélye, Sárak anyáskodó, de erőszakos csókja, a Margitok apácában kopogó cipósarka a hátunk mögött, nő nevek álmodozó varázsa — Isten veletek... Pá, elmerengő sála a hársak alatt... szívdobogásos randevű, ugrás az első emeletről és tébolyult menekülés az erdőben a házörző komondorok elől.”

Karácsonyi meglepetésül szánhatta ezt a könyvecskét Krúdy önmagának is, olvasóinak is.